

Poskok i terrarium

Leif Westrin, SHF
leif.westrin@chello.se

Foto: författaren

Sandviperan (*Vipera a. ammodytes* L.) eller Poskok, som nominatformen välklingande kallas på serbokroatiska, har i en mansålder varit en uppskattad och trogen gäst i svenska terrarier. Den har visat sig vara en orm som lätt anpassar sig till terrarium och är mycket lätt att sköta, därav dess popularitet bland ormvänner. Att den är vacker och har attraktiv färg och teckning gör inte saken sämre.

Det enda negativa med ormen är dess giftighet, mer om den saken längre fram.

Historik

Det är nu många år sedan, men jag var med och minns början på denna historia som det var igår. Det tilldrog sig vid sjuttioalets början, det var vid den tiden en ouppnåelig dröm att bara få se en sandvipera i verklighe-

Den turkiska skönheten.

Vuxet par av Sandvipera hos författaren.

Sandviperaterrarium av författarens egen konstruktion.

ten, det var något som man bara läst om och begärligt tittat på i Otto Cyren's bok *Ormar i Fantasi och Verklighet* och även trollbundet läst om Ragnar Enderleins äventyr i de Österrikiska alperna, där han förövrigt ådrog sig ett bett av arten, mer om detta står att läsa i hans bok *En Bok om Ormar*, klart läsvärd fortfarande.

Börje Flärdh, en gammal kamrat jag känt sedan sextiotalets gryning, då lika hett intresserad av Europas reptiler som undertecknad, ringer mig en eftermiddag och stammar upphetsat fram att det finns en Sandhuggorm på Stockholms Terrarium. Vi bestämmer oss för att träffas på terrariet för att gemensamt få beskåda underverket. Väl inne på terrariet, efter att vi ivrigt konsulterat terrariets ägare, Olle Rosenquist, lotsas vi fram bland trängande åskådare till denna sandviperas nya hem. Där möter oss en för unga sinnen skrämmande syn: Där, i ett plastterrarium av Olles konstruktion, ligger den skrämnd och uppkrupen på en gren, inte olikt en palmhuggorm, då den som rumskompis hade en stor Sandrasselhuggorm! (*Echis sochureki*) i den spartanskt med sand och en enda gren inredda buren. Där låg hon, för det var en hon, en skönhet med vackert sidenglänsande fjäll, vackert kopparröd med ett grovt zigzagband i nötbrunt omgärdat av svart på ryggen. Vi var omtumlade och lyriska och vårt ungdomliga habegär värkte, Olle berättade att den lämnats in på terrariet av ett par ornitologer som varit i Turkiet och därifrån smugglat hem den stilenligt i en strumpa förbi tullens argusögon (vi hade då nyligen begåvats med det vidriga och odemokratiska importförbudet som låg likt ett mörkt moln över hela vår ungdom, ni ska vara glada att ni lever nu i en tid av fri import och odlade fina djur). Börje, livrädd att den grova efan (*Echis*) skulle bita henne vädjade till mig, som kände Olle väl, att göra något åt saken. Vid den tiden var

mitt intresse Europas snokar och ödlor, och min mor var inte speciellt glad i giftormar då jag bodde hemma fortfarande. Men jag lyckades efter en del diskuterande utverka att ormen slapp bo med den huggvilliga efan utan fick ynnesten att följa med hem till en upprymd Börje i en linnepåse. Det var där det började, men mer sandviperor skulle komma i våra händer ty detta var nämligen början på resornas och de tunga påsarnas tid. Det var en lycklig tid då man ännu fritt kunde åka och fånga orm i Europa utan restriktioner om man hade importtillstånd.

Vid denna tid hade jag börjat arbeta på Stockholms Terrarium och det dröjde inte länge förrän jag fick ansvaret för driften av anläggningen och som sagt, resor ingick i arbetet. Vid dessa resor hade jag förtroendet att använda terrariets importtillstånd. Jag själv och mina vänner gjorde flera fångstexpeditioner till medelhavsregionen. För min egen del främst med Jugoslavien som resmål och det var där jag mötte Poskok – Sandviperan (*Vipera a. ammodytes* L.) Ett flertal reptiler infångades under dessa resor och hemfördes till Sverige och vi har sedan dess har kunnat glädjas av europeiska ormar i våra terrarier.

Ormens terrarium och dess konstruktion

Sandviperan är en giftorm och en potent sådan. Giftet är mycket effektivt och dess tänder långa, jag har sett möss dö omedelbart då de blivit bitna. Detta gör att det är ett djur för de mer erfarna ormvännerna. Terrariet måste vara av en säker konstruktion, helst ett ramterrarium med ventilationsöppning i kortsida eller bak i rostfritt nät och en väl tilltagen taköppning även denna i rostfritt nät. Av säkerhetsskäl måste terrariet även vara låsbart. Detta är en terrarietyyp som inte kan köpas i zoohandeln utan måste sökas bland specialiserade terrariebyggare, det finns några mycket duktiga i landet. Har du nödvändig

Sandviperahanens huvud.

Fyndlokal för Sandvipera och Karsthuggorm, Korita, Bosnien-Herzegovina.

kunskap kan du också välja att bygga ett själv. Lagom storlek på ett terrarium för vuxna sandviporer är 1 m långt och 50 cm djupt och med en höjd av 50 cm. Men det går även att ha viporer på mindre utrymme. Terrariets placering skall vara ljusast möjliga, helst framför ett fönster.

Som uppvärmning kan med fördel reflektorlampor placerade ovanpå terrariets nättak användas, själv använder jag reflektorer i aluminium där vanliga glödlampor kan iskruvas, det blir billigare i längden. Bottenvärme fungerar dåligt på europeiska viporer och bör undvikas.

Terrariets botten bör vara av plåt eller plast så att du lätt kan stapla sten i det utan rädsla för att botten skall spricka. Detta gör att du kan glömma billiga snikterrariumer från zoohandeln som inte uppfyller nödvändiga säkerhetsnormer, de är ofta försedda med en minimal taköppning av vass hålplåt, där en reflektor med lampa omöjligt kan placeras utan att takglaset spricker av värme- spänningar, de brukar förövrigt sakna nödvändig sidoventilation. Utnyttja kunskapen och den höga kompetensen som finns i de herpetologiska föreningarna, skall du lära dig hantera giftormar har inte zoohandlarna några svar.

Terrariets inredning

Sandvipera borde egentligen heta Stenvipera, för det är vad den är, den är vanlig i talusbranterna (rösbranter med lös sten) på Balkans solsteka karstberg och den trivs i de talrika gamla stenmurarna runt odlingar, där lever den gott på gnagare och en och annan ödla. Tidigt den daggriska morgonen solar Poskok sig i gräset i rösbranterna och murarna och ibland ovanpå stenarna och är då lätt att fånga innan solen blivit för varm och morgondaggen förflyktat. Har man varit i dessa berg och upplevt detta kommer man att stän-

dig långta tillbaka till det som en gång var, det var ett sätt att leva som nu har fråntagits oss av människorelaterade ting som minor, krig och annat elände. Nya tider må komma får man hoppas. Nu till gladare ting!

Att inreda ett sandviperaterrarium är förhållandevis enkelt. Ormen fodrar för sin trivsel ett eller flera stenrösen för att kunna gömma sig i och utnyttja som solplats, detta är enkelt att åstadkomma. På lämplig plats i terrariet placerar du röset, du börjar med att placera tre mindre stenar vilket bildar rösets bas och samtidigt ett gömställe, ovanpå dessa placerar du några flata stenar som bildar ormens solplats. Som bottenmaterial kan krossad tall eller pinjebark med fördel användas, vill du använda sand, använd endast naturesand som har runda korn och undvik den som finns i zoohandeln som är krossad med vassa korn eller med pigmenttillsatser, med lite otur kan du även få ormkvalster med köpsanden som en ovälkommen gratispresent. Över detta kan man strö ek eller boklöv, det gör underverk när det gäller att skapa en naturlig inredning i terrariet.

Vill man göra inredningen riktigt naturtrogen kan man använda grå karststen (kalksten med håligheter och gropar) från Medelhavet eller Gotland, jag har själv burit hem åtskilliga kilon sten från Medelhavet vid mina resor. Levande växter i terrariet bör undvikas av säkerhetsskäl. Till terrariets inredning hör naturligtvis en vattenskål med friskt vatten.

Ormens skötsel

Sandviperan är en art som lätt anpassar sig om nödvändiga kriterier uppfylls som ljus placering av terrariet och nödvändig värme- strålning, är terrariet välventilerat kan solljuset med fördel utnyttjas. Rum med sydostläge är bäst ägnade för terrariehållning då morgonsolen kan utnyttjas. Sandviporer tycker om att

Sandvipera ätande en mus.

duschas varje dag och de dricker då begärligt vattendropparna från terrariets väggar och stenar. Sandviperan lever i naturen främst av varmblodiga djur som vuxen och kan med fördel utfodras med upptinade möss som den slukar begärligt.

Vissa säkerhetsaspekter är att iaktta: Använd *alltid* verktyg som långa foderpincetter eller tänger vid utfodring och vattenbyte. Vad

du än gör, stoppa *aldrig* in handen i ett terrarium med levande giftormar, för din egen skull ta det till en vana att alltid använda verktyg. De unga ormarna brukar börja äta själva utan några större problem, en del individer kan vara kinkiga och behöver retas att hugga i den upptinade musungen och släpper du sedan musen framför den kinkige brukar den äta upp musen efter att ha nosat lite.

Vidare uppfödning av de unga djuren är problemlös. För att få arten att föröka sig är övervintring ett par månader nödvändig vid en temperatur av 5–12°C, kan ormen övervintras i sitt terrarium är det en stor fördel. Efter dvalans avslutande brottas hanarna vilt om förmånen att föra sina anlag vidare, svagare hanar kan då lätt slås ut då de inte kan fly som i naturen och bör få ett eget terrarium som fristad tills parningstiden är över. Parningen äger rum strax efter de kommit upp ur dvalan och dess ungar föds c:a 3 månader senare, det är mycket viktigt att terrariet duschas när ungarna föds då de unga sandviperna ömsar skinn omedelbart efter födseln och kan ha problem med detta om det är för torrt i terrariet.

Anskaffning

Förr i tiden, om man ville ha en sandvipera, var den enda möjligheten att åka och fånga en själv. I forna Jugoslavien där var man varmt välkommen att plocka bort Poskok, då det är en mycket vanlig orm därnere som enligt ortsbefolkningen ofta »biter får och getter» och ibland människor, en garanterad smärtsam och lärorik upplevelse som *alltid* fodrar läkarvård.

Legal ormfångst i Europa är i dag nästan praktiskt omöjligt. De flesta av Europas reptiler är idag skyddade från fångst av EU:s Art- och Habitatsdirektiv plus lokala lagar, lagar som i första hand är skapade för att skydda Europas djur och deras habitat från exploatering och förstörelse och inte för att göra livet svårt för oss herpetologer. Lyckligtvis finns flera odlade stammar att tillgå legalt av Europas herptiler. Vi svenska odlare tvingades snabbt att lära oss att odla på grund av det dåvarande importförbudet och blev under åttio-talet världsledande gällande uppfödning av viporer, numera är uppfödning av dessa arter vanligt i Europa. Undertecknad hade

t.ex. förmånen att vara den förste i världen att få parning och ungar i fångenskap av i Miloshuggorm (*Macrovipera schweizeri*) (se artikel av förf. i Snoken nr 1 1983), Ängshuggorm (*Vipera ursinii*) m.m. Sjuttio och åttiotalet blev en vändpunkt, ty det var då vår teknik utvecklades – först i Stockholm och odlingen av de flesta av Europas viperaarter kom igång här i Sverige, det är en sann ynnest att fått privilegiet att varit delaktig i detta.

Var kan man hitta dessa djur då? Kontakt med seriösa odlare får du i de herpetologiska föreningarna (SHR) där du kan finna en *mentor* om du är ovan med giftormar, av denna kan du lära dig »mått och steg» innan du skrider till verket och skaffar dina första sandviporer. En viktig sak är att du får ett uppfödareintyg med ormen vid överlåtelsen och att du själv låter ett sådant följa djuren vid överlåtelse, detta för att undvika juridiska problem då arten numera omfattas av Art- och Habitatsdirektivet.

Sandviperan är en orm jag varmt kan rekommendera, jag har själv fött upp de flesta av Europas viporer, men Poskok är och förblir min speciella favorit bland Europas viporer då den är trevlig, den finns i ett flertal attraktiva färgnyanser och anpassar sig lätt i terrarium, har den gömställen och är trygg, är den nästan alltid framme och solar sig. Men den är *alltid* pigg, hungrig och bitsugen, något att alltid räkna med om du inte vill bli smärtsamt uppfostrad.

Som jag ovan skrivit, detta är en orm för de erfarna. Bli erfaren (skaffa mentor) *innan* du blir med Poskok då kommer denna vackra orm garanterat finnas kvar och glädja oss minst en mansålder till i terrarium. Bevara Europas vackra viporer – Låt dem bli många i naturen och sist och inte minst, i våra terrarier, även i framtiden.

